

Nuorten mielenterveyskuntoutujien kokemuksia opintojen keskeyttämisestä ja siihen johtaneista tekijöistä

TAINA HEINONEN

Mielenterveyden ongelmat heikentävät usein yksilön toimintakykyä, mikä heijastuu oleellisesti myös opiskeluun: mielenterveysongelmat saattavat johtaa opintojen keskeyttämiseen. Artikkelissa tarkastellaan mielenterveysongelmien ja opintojen keskeyttämisen välistä yhteyttä. Tulosten mukaan mielenterveysoireilun varhainen tunnistaminen ja opinnoissa saatu sosiaalinen tuki vaikuttavat psyykkisesti oireilevan nuoren mahdollisuuksiin onnistua tutkintotavoitteisissa opinnoissaan.

.....
English summary at the end of the article

Johdanto

Koulutuksesta on tullut yhä tärkeämpää työmarkkinoilla pärjäämisessä. Erityisesti toisen asteen koulutuksen suorittamista pidetään yhtenä keskeisenä nuoria syrjäytymiseltä suojaavana tekijänä, sillä se mahdollistaa yksilön kiinnittymisen työelämään ja tukee yhteiskunnallista osallisuutta (Opetushallitus 2018). Opintojen keskeyttäminen sen sijaan nähdään tekijänä, joka altistaa nuoren putoamisen koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle ja sitä kautta myös pidempiaikaisille toimeentulo- ja terveysongelmille (Rikala 2018).

Laajoihin rekisteriaineistoihin pohjautuneet tutkimukset ovat systemaattisesti osoittaneet, että mielenterveysongelmat ovat yksi merkittävimmistä opintojen keskeyttämiseen yhteydessä olevista tekijöistä (Hjort ym. 2016; Dupere ym. 2017). Mielenterveyteen liittyvät tekijät ovat yhtenä osa-alueena nousseet toistuvasti esille myös koulutuksen ulkopuolella oleviin nuoriin keskittyneissä tutkimuksissa (Aaltonen ym. 2015; Gretschel

ym. 2020). Niin opintojen keskeyttäminen kuin mielenterveyden häiriötkin ovat tunnustettu yhteiskunnallisiksi ongelmiksi myös poliittisella kentällä.

Tässä artikkelissa tarkastelen nuorten mielenterveyskuntoutujien tutkintoon johtavien koulutuksen keskeyttämistä hyödyntämällä niin määrällisiä kuin laadullisiakin aineistoja. Monimenetelmällisen tutkimusotteen on katsottu sopivan erinomaisesti niin haavoittuvien ryhmien kuin monimutkaisten sosiaalisten ilmiöidenkin tarkasteluun (Seppänen-Järvelä ym. 2019). Mielenterveyskuntoutujalla viitataan henkilöön, jolla on tai on ollut mielenterveysongelmia ja joka on kuntoutumassa niistä. Tutkimustietoa mielenterveyshäiriödiagnoosin saaneiden nuorten opintojen keskeyttämisestä ei juuri ole, vaikka tieteellinen keskustelu itse mielenterveysongelmiin (Kinnunen 2011; Schulte-Körne 2016; Heinonen & Järvinen 2018) ja opintojen keskeyttämiseen (Tinto 1997; Reinikainen ym. 2018; Haapakorva ym. 2018) liittyen on ollut varsin runsasta.

Nuorten mielenterveyshäiriöiden esiintyvyys ja vaikutukset opiskelukykyyn

Mielenterveyshäiriöiden esiintyvyys on suurimmillaan nuoruudessa ja varhaisaikuisuudessa. Noin 15–25 prosenttia nuorista kärsii diagnosoidusta mielenterveyden häiriöstä. Nuoruusiän mielenterveyden häiriöiden on todettu usein ennakoivan myös aikuisiän mielenterveysongelmia. (Kinunen 2011; Marttunen & Kaltiala-Heino 2017.) Mielenterveyden häiriöt ovat 18–34-vuotiaiden yleisin syy työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymisessä (Kela 2020). Nuorten mielenterveyshäiriöitä pidetään yhtenä vakavimmista kansanterveyden haasteista. Ne myös aiheuttavat suuria kansantaloudellisia kustannuksia. Kun otetaan huomioon työmarkkinoiden ja terveyspalveluiden kustannukset sekä sosiaaliturva, mielenterveyden häiriöt maksavat Suomelle OECD:n esittämän arvon mukaan vuosittain noin yksitoista miljardia euroa. (OECD 2019.)

Mielenterveyden häiriöt vaikuttavat usein yksilön toimintakykyyn heikentävästi joko pysyvästi tai ajoittaisesti (Marttunen & Kaltiala-Heino 2017). Toimintakykyyn lasku heijastuu oleellisesti myös nuorten opiskelukykyyn. Haasteita opiskeluun aiheuttavat mielenterveyden häiriöstä riippuen sairauteen liittyvät erilaiset oireet, kuten väsymys, ahdistus sekä keskittymiseen ja kognitiivisiin toimintoihin liittyvät vaikeudet. Lisäksi oireiden vaihteleva luonne sekä lääkkeiden sivuvaikutukset vaikeuttavat opiskeluun keskittymistä. Mielenterveyteen liittyvät ongelmat ilmenevät muun muassa poissaoloina koulusta ja opintojen keskeytymisinä. (Hjort ym. 2016; Sculte-Körne 2016.) Opintojen keskeyttämisen taustalla ovatkin usein yksilön riittämättömät voimavarat oman jaksamisen suhteen (Aaltonen ym. 2015; Gretschel ym. 2020).

Opintojen keskeyttäminen tilastoina ja keskeyttämisen syyt

Vuonna 2018 peruskoulun 9. luokan päättäneitä Suomessa oli noin 58 000. Heistä 53 prosenttia jatkoi opintoja lukiossa ja 41 prosenttia toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Kuusi prosenttia ei jatkanut tutkintotavoitteista opiskelua. (SVT 2019.) Lukuvuonna 2017–2018 keskeyttämisprosentti nuorille suunnatussa lukiokoulutuksessa oli 3,2 ja nuorille suunnatussa ammatillisessa koulu-

tuksessa 8,7. Kun huomioidaan kaikki ilman toisen asteen koulutuspaikkaa jääneet, ammatillisen koulutuksen ja lukion keskeyttäneet nuoret, jää koko ikäluokasta noin 15 prosenttia vaille toisen asteen tutkintoa. (SVT 2020.) Lisäksi ylioppilaiden välitön pääsy jatko-opintoihin on viimeisen kymmenen vuoden aikana vaikeutunut, sillä ainoastaan 28 prosenttia kevään 2018 ylioppilaisista jatkoi opintojaan tutkintoon johtavassa koulutuksessa ylioppilaaksitulovuonnaan. Ammattikorkeakoulutuksessa heistä jatkoi 10 prosenttia ja yliopistokoulutuksessa 18 prosenttia. Vuonna 2008 uusista ylioppilaisista reilu 45 prosenttia jatkoi tutkintotavoitteista opiskelua. (SVT 2019.) Myös keskeyttäminen on yleistä korkea-asteen koulutuksessa: lukuvuonna 2017–2018 ammattikorkeakoulukoulutuksensa keskeytti 7,1 prosenttia ja yliopistokoulutuksensa 5,9 prosenttia (SVT 2020).

Opiskelijoille suunnattujen kyselyiden (esim. amis-, nuoriso- ja opiskelijabarometrit) mukaan yleisin syy opintojen keskeyttämiseen on väärä alavalinta, johon usein liittyy se, ettei opinnot ole vastanneet odotuksia tai opiskelija ei ole viihtynyt koulussaan. Toisen asteen opintojen osalta myös oppimisvaikeudet ja rahahuolet ovat yleisimpiä syitä opintojen keskeyttämiseksi. Ammatillisten opintojen keskeyttämisen yhteydessä myös terveydelliset syyt ovat nousseet esiin, mutta näiden kohdalla ei ole tietoa onko kyse psyykkisestä sairastelusta vai jostakin muusta. (Haapakorva 2017; Reinikainen 2018.) Sen sijaan korkea-kouluopiskelijoilla suurimmat syyt väärän alavallinnan lisäksi liittyivät puutteellisiin opiskelutaitoihin, puutteelliseen ohjaukseen ja henkilökohtaisiin syihin (Reinikainen 2018).

Koulutuspoliittiset toimenpiteet opintojen keskeyttämisen ehkäisemiseksi

Koulutuksen tai työvoiman ulkopuolelle putoamista pyritään estämään nuorisopolitiikalla. Vuonna 2011 Suomessa käynnistyi nuorisotakuu-ohjelma, jonka keskeisenä tavoitteena on ohjata kolmen kuukauden sisällä jokainen alle 30-vuotias vastavalmistunut ja alle 25-vuotias koulutusta vailla oleva nuori työn tai koulutuksen pariin. Koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten haastatteluissa on tullut esiin nuorisotakuuseen liittyviä ongelmakohtia: nuorten mukaan heitä kylä ohjattiin eteenpäin aina uudelleen ja uudelleen,

mutta kokonaisuuden katsominen sekä yksilön tarpeiden kartoittaminen oli jäänyt huomiotta (Gretschel ym. 2020); yhtenä ongelmana näyttäytyy myös nuorten aktivointiin kytkeytyvä haaste, erityisesti niiden nuorten kohdalla, joilla on heikosti materiaalisia, sosiaalisia tai mielenterveydelisiä resursseja olla aktiivisia toimijoita (Aaltonen ym. 2015).

Ajankohtaisesti, koulutuspoliittisella kentällä toisen asteen opintojen läpipääsyn tehostamista tavoitellaan uudella oppivelvollisuuslailla, joka astui voimaan 1.8.2021. Lain keskeisenä tavoitteena on, että jokainen peruskoulun päättävä suorittaa toisen asteen koulutuksen. Tavoitteena on myös nostaa koulutus- ja osaamistasoja kaikilla koulutusasteilla, kaventaa oppimisoja sekä lisätä koulutuksellista tasa-arvoa. Uudistuksen olennainen muutos on se, että oppivelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 18 vuotta tai kun hän on tätä ennen suorittanut toisen asteen tutkinnon. Samalla toisen asteen koulutuksesta tuli laajennetun oppivelvollisuuden piiriin kuuluvalla opiskelijalle maksutonta. (OKM 2021.) Lakiuudistusta on kritisoitu muun muassa lakiuudistuksen toimeenpanon nopeasta tahdistusta sekä siitä, että sen toimivuutta, kestävyyttä tai nuorten näkökulmaa ei ole tarpeeksi huomioitu (esim. Johnson & Kiilakoski 2020). Yksimielisiä ollaan kuitenkin siitä, että pelkkä peruskoulun päättötodistus ei ole riittävä valmius nykyisille työmarkkinoille (Eduskunta 2020).

Tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa siitä, mitkä tekijät ovat yhteydessä opintojen keskeyttämiseen korkeakoulu- ja toisen asteen opinnoissa sekä millaisia kokemuksia mielenterveyskuntoutujilla on opintojen keskeyttämisestä. Opintojen keskeyttäminen on ilmiönä sellainen, että siihen kytkeytyy yksilöllisten tekijöiden lisäksi aina myös yhteisöllinen ulottuvuus sekä laajempia yhteiskunnallisia taustatekijöitä, joilla kaikilla on oma merkityksensä keskeyttämisen prosessissa. Tarkastelemani kohderyhmän tapauksessa näistä tekijöistä ei juuri ole tutkimustietoa, joten näiden lähempi tarkastelu on perusteltua. Tutkimusongelmaa tarkastellaan myös kokemuksellisesta näkökulmasta nojautuen fenomenologiseen traditioon (esim. Miettinen ym. 2010). Pyrkimyksenä on kuvata mielenterveyskuntoutujien kokemuksia siitä, miten he ovat opintojen keskeyttämiseen

liittyvät tapahtumat mieltäneet. Artikkelissa etsin vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Minkälaiset yksilölliset, yhteisölliset ja yhteiskunnalliset taustatekijät ovat yhteydessä opintojen keskeyttämiseen?
- Millaisena opintojen keskeyttämisprosessi näyttäytyy mielenterveyskuntoutujan näkökulmasta?

Tutkimuksen toteuttaminen ja metodologiset valinnat

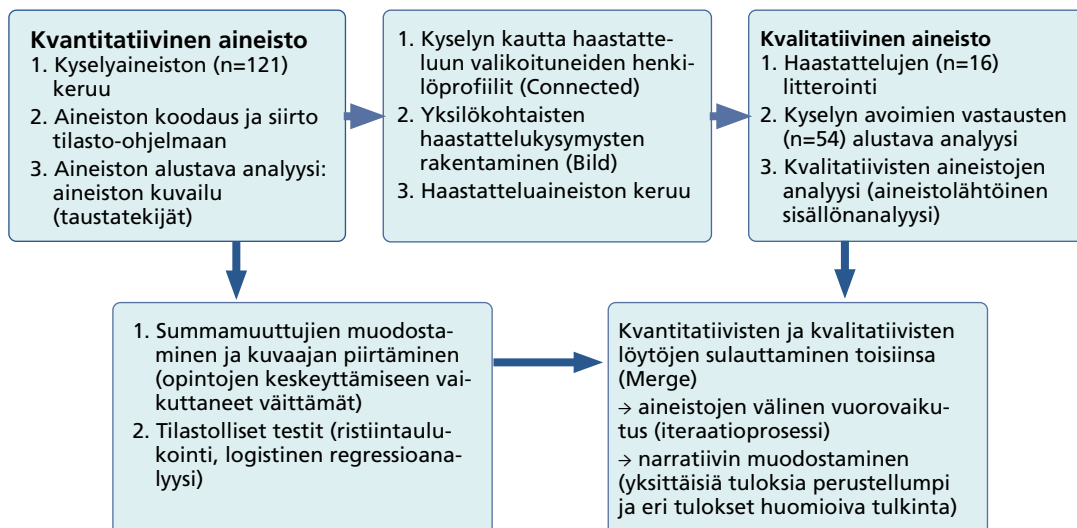
Teoreettisilta lähtökohdiltaan tutkimus sijoittuu mielenterveystutkimuksen ja koulutuspolitiikan keskusteluihin, joissa tarkastellaan opintojen keskeyttämistä voimavarojen tai resurssien näkökulmasta (esim. Aaltonen ym. 2015; Gretschel ym. 2020). Metodologisesti artikkeli ammentaa monimenetelmällisestä tutkimusperinteestä, jossa laadullisen ja määrällisen aineiston yhdistämisellä tavoitellaan mahdollisimman syvälle menevää ja yksityiskohtaista ilmiön ymmärryksen saavuttamista (Creswell ym. 2011). Monimenetelmällisyyden tarkoituksena on siis erilaisten aineistojen kautta lisätä mahdollisimman kattavasti ymmärrystä nuorten mielenterveyskuntoutujien opintojen keskeyttämisestä ilmiönä.

Tutkimus toteutettiin mixed methods -menetelmällä (ks. Creswell ym. 2011; Fetters ym. 2013; Seppänen-Järvelä ym. 2019). Noudatin tutkimukseni kulun suhteen monivaiheista mallia (esim. *multiphase iterative design*, *multistage mixed methods framework*) niin aineiston keräämisen ja analyysin kuin tulosten raportoinnin ja hyödyntämisen osalta. Monivaiheiselle toimintatavalle tyypillistä on useamman eri monimenetelmällisen tutkimuksen perusmallin soveltaminen sekä useat siirtymät edestakaisin määrällisten ja laadullisten menetelmien välillä itse tutkimusprosessin aikana. Kuvioon 1 olen hahmotellut tutkimusprosessin kulkua aineiston keruu- ja analyysivaiheessa.

Tutkimusaineisto ja aineiston hankinta

Tutkimusaineistona käytin väitöskirjaani¹, mihin tämäkin tutkimus kytkeytyy, varten keräämiäni määrällisiä ja laadullisia aineistoja. Määrällinen ai-

¹ Tutkimuksella on Turun yliopiston tutkimuseettisen toimikunnan puoltava lausunto.

Kuvio 1. Monimenetelmällisten integraatioprosessien kulku aineiston keruu- ja analyysivaiheissa.

neisto koostui mielenterveyskuntoutujille suunnatusta kyselystä (n = 121). Laadullinen aineisto piti sisällään kyselyn kautta valikoituneiden henkilöiden haastattelut (n = 28), joista tämän tutkimuksen puitteissa keskityttiin ainoastaan opintonsa keskeyttäneiden haastatteluihin (n = 16). Lisäksi hyödynsin opintonsa keskeyttäneiden avoimista kyselyvastauksista kysymystä ”Miten mielenterveysongelmasi vaikuttivat koulunkäyntiin?” (n = 54).

Kyselyn tiedotteessa etsittiin 18–34-vuotiaita mielenterveyskuntoutujia. Tarkoituksena oli tavoittaa mahdollisimman monipuolisesti erilaisia koulutuspolkua omaavia nuoria eri puolilta Suomea. Tutkimustiedotteessa kysymysten kerrottiin käsittelevän koulutuspolkua, koulukokemuksia, mielenterveyden ongelmia sekä vähäisessä määrin lapsuudenkotia ja tulevaisuuden suunnitelmia. Kyselyaineistonkeruu toteutettiin eri mielenterveysyhdistysten avustuksella. Kohderyhmän heikon tavoitettavuuden vuoksi olin yhteydessä noin 130:een eri puolella Suomea sijaitsevaan mielenterveyspalveluja tarjoavaan yhdistykseen tai muuhun toimijaan (mm. mielenterveysyhdistyksiin, monipalvelukeskuksiin, kokemusasiantuntijatoimintaa tai omaistoimintaa harjoittaviin säätiöihin ja yhdistyksiin sekä mielenterveystyötä tekeviin nettiyhteisöihin), joista osa jatkoi kyselyn linkkiä omilla nettisivuillaan sekä sosiaalisen median kanavissaan (esim. suljetut Facebook-ryhmät yms.). Kohderyhmää lähestyttiin ensimmäisen kerran keväällä 2017 ja toistamiseen

saman vuoden syksynä. Yhteensä kysely oli aktiivisena noin kahdeksan kuukauden ajan.

Kyselyyn vastasi lopulta 121 henkilöä, jotka olivat syntyneet vuosina 1982–1999, ja he olivat kyselyyn vastaamishetkellä 18–34-vuotiaita. Kyselyyn vastanneita oli kaiken kaikkiaan 14 eri maakunnasta niin pieniltä kuin suuriltakin paikkakunnilta. Naisia kyselyyn vastasi 100, miehiä 12 ja loput yhdeksän ilmoittivat sukupuolekseen muun. Nuorten vastaushetken pääasiallinen toiminta ja koulutustaustat olivat vaihtelevia: kolmannes (34 %) vastaajista ilmoitti olleensa vastaushetkellä joko työkyvyttömyyseläkkeellä, kuntoutustuella tai sairauslomalla, vajaa neljännes (23 %) ilmoitti pääasialliseksi toiminnakseen ansiotyön, 14 prosenttia työttömyyden, 28 prosenttia opiskelun ja loput ilmoittivat olevansa lastensa kanssa kotona. Korkein suoritettu tutkinto 10 prosentilla oli peruskoulututkinto, 20 prosentilla toisen asteen ammatillinen tutkinto, 40 prosentilla ylioppilastutkinto, 14 prosentilla ammattikorkeakoulututkinto (joista 1 % YAMK) ja 16 prosentilla yliopistotutkinto (joista 5 % maistereita). Vastaajien taustatiedoissa oli nähtävillä koko psykiatristen diagnoosien kirjo, joista ahdistus-, masennus- ja persoonallisuushäiriöt olivat yleisimpiä. Valtaosalla oli useampia samanaikaisia diagnooseja.

Kyselyn lopussa tiedusteltiin halukkuutta haastateltavaksi. Vapaaehtoisia ilmoittautui 49, joista 28 haastattelua toteutui vuosien 2017–2019 aikana. Ennen haastattelujen toteuttamista kustakin

haastateltavasta laadittiin määrällisen aineiston perusteella henkilöprofiili. Myös haastattelukysymykset rakennettiin kullekin haastateltavalle henkilökohtaisesti kyselyvastausten pohjalta. Elämäkerralliset haastattelut keskittyivät koulutuspolun siirtymävaiheisiin, ja niissä kartoitettiin nuorten koulutietä aina peruskoulun alkamisesta nykyhetkeen asti. Haastattelujen pääpaino oli koulukokemuksissa, ja pääteemat olivat seuraavat: suhtautuminen koulun käyntiin, opettaja-oppilassuhteet, oppilaiden väliset suhteet, vanhemmilta saatu tuki, tämänhetkinen elämäntilanne ja tulevaisuuden suunnitelmat.

Opintonsa keskeyttäneiden haastattelut ($n = 16$), yhteenlasketulta kestoltaan 13 tuntia 58 minuuttia, litteroitiin peruslitteraation periaatteita noudattaen (yht. 291 sivua). Haastattelut toteutuivat kunkin haastateltavan asuinpaikkakunnalla sekä pääsääntöisesti haastateltavan itse valitsemassaan paikassa, joita olivat esimerkiksi yhdistysten tilat, kirjastojen työskentelyhuoneet tai rauhalliset kahvilat. Haastattelutilanteet olivat useimmiten vapautuneita ja haastateltavat kertoivat suhteellisen avoimesti kokemuksistaan. Usealla haastateltavista oli takanaan useita vuosia kestänyt tiivis terapisuhde, joka ilmeni haastateluissa hyvinkin seikkaperäisinä tapahtumien kuvauksina. Haastattelut olivat melko intensiivisiä, minkä vuoksi pyrin etenemään kunkin haastateltavan ehdoilla ja kunnioittamaan heidän rajanvetoaan sen suhteen, mitä he kokivat oleelliseksi kertoa. Haastateltavat usein kiittivät haastattelusta jälkikäteen, sillä he kokivat aiheesta puhumisen helpottavalta, jolloin myös haastattelutilanteiden päättäminen tapahtui yhteisymmärryksessä. Välillä toki tuntui siltä, että haastattelu jätti asioita ikään kuin kesken, jolloin jäin vielä jatkamaan keskustelua haastateltavien kanssa varsinaisen haastatteluosuuden jälkeen.

Analyysin vaiheet

Karkeasti jaoteltuna aineiston analyysi voidaan kuvata nelivaiheisena prosessina. Ensimmäinen vaihe alkoi kyselyaineiston alustavalla analyysillä, joka keskittyi taustatekijöiden kuvaamiseen sekä haastatteluaineiston keruun valmisteluun (henkilöprofiilit ja yksilöllinen haastattelurunko). Haastattelujen toteuttamisen jälkeen jatkoin määrällistä analyysia ryhmittelemällä yhdeksän opintojen keskeyttämispäätökseen vaikuttanutta väittä-

mää kolmeksi summamuuttujaksi niin toisen asteen kuin korkea-asteen opintojen keskeyttämisen osalta. Summamuuttujien sisältämät väittämät sekä Cronbachin alfan arvot ja yksittäiset lausekkeet ovat nähtävissä liitetaulukossa 1 (ks. www.julkari.fi). Muodostetuista summamuuttujista sekä jäljelle jääneistä neljästä yksittäisestä muuttujasta laadittiin toisen asteen opintojen ja korkea-kouluopintojen keskeyttämiseen yhteydessä olevia tekijöitä keskenään vertaileva kuvaaja. Kyselyn avoimien vastausten avulla todettiin terveydelliset syyt -väittämän viittaavan nimenomaan psyykkiseen sairasteluun.

Toisessa vaiheessa vuorossa oli tilastotestit, ja logistisen regressioanalyysin (*Binary Logistic*) avulla tutkittiin, mitkä tekijät olivat yhteydessä opintojen keskeyttämiseen. Ensimmäiseksi analyysivuorossa olivat toisen asteen opinnot aloittaneet ($n = 114$). Analyysia varten opintojen keskeyttämistä mittaava muuttuja koodattiin siten, että vaihtoehto (toisen asteen) opinnot eivät ole keskeytyneet sai arvon nolla ja opinnot ovat keskeytyneet arvon yksi. Ennen mallin muodostamista jokainen yksittäinen selittävä muuttuja ristiintaulukoitiin selitettävän muuttujan kanssa. Kun 20 eri muuttujaa oli ristiintaulukoitu, valittiin jatkokäsittelyyn seläiset muuttujat, jotka olivat merkitsevästi yhteydessä selitettävään muuttujaan (khiin neliötestin p -arvo $< 0,05$). Analyysi toteutettiin SPSS-ohjelmistolla asettamalla kaikki selittäjät kerralla analyysiin. Lopulliseksi muodostuneeseen logistiseen regressiomalliin valikoitui viisi toisen asteen opintojen keskeyttämiseen yhteydessä olevaa muuttujaa², jotka parhaiten selittivät opintojen keskeyttämisen todennäköisyyttä ja sen vaihtelua. Opinnot keskeyttämisen yhteyttä edellä mainittuihin tekijöihin kuvattiin vetosuhteilla (*odds ratio*, *OR*). Mallin hyvyttä tarkasteltiin khiin neliötestin ($p < 0,001$), Nagelkerken R^2 -arvon, Hosmer-Lemeshow-testin sekä luokittelutarkkuuden perusteel-

² Selittävät muuttujat olivat joko alkujaan kaksiluokkaisia kategorisia muuttujia tai ne luokiteltiin sellaisiksi. Esim. Isän pääasiallinen toiminta lapsuusaikana -muuttuja luokiteltiin (kuusiluokkaisesta) kahteen luokkaan: työtön tai työkyvyttömyyseläkkeellä ja referenssiluokkana toimineeseen työssäkäyviin.

la.³ Toiseksi analyysivuorossa olivat korkeakouluopinnot aloittaneet. Analyysia varten opintojen keskeyttämistä mittaava muuttuja koodattiin samaan tapaan kuin toisen asteen opinnoissakin. Keskeytneiden korkeakouluopinnoista ei kuitenkaan saatu muodostettua logistista regressiomallia, sillä yksikään kokeilluista 20 muuttujasta ei osoittautunut ristiintaulukoimalla malliin soveltuvaksi. Tähän mahdollisesti vaikutti osittain otoksen koko ($n = 82$).

Kolmannessa vaiheessa laadullinen aineisto jäsennettiin sisällönanalyysin avulla. Analyysia ohjasivat myös tutkimuskysymysten yhteydessä esitetyt käsitykset kokemuksen luonteesta. Ensiksi kävin läpi jokaisen yksittäisen haastattelun sekä avoimet kyselyvastaukset merkitsemällä ylös kaiken, joissa tutkimuksen nuoret kertoivat opintojen keskeyttämisestä (kuvailu, käsitys ja tulkinta). Tässä hyödynsin haastatteluaineiston keruun yhteydessä tehtyjä henkilöprofileja, joiden pohjalta laadin kustakin haastateltavasta aikajanan, johon sijoitin henkilön koulutussiirtymät sekä keskeytyneet opinnot. Täydensin aikajanaa haastatteluaineiston tiedoilla. Analyysin toisessa vaiheessa muodostin opintojen keskeyttämiseen yhteydessä olevista asioista taulukot eri koulutusasteiden mukaan. Tarkastelin taulukoihin listattuja asioita kokonaisuutena ja keskityin erityisesti opintojen keskeyttämiseen johtaneiden prosessien yhtäläisyyksiin ja eroihin. Laadullisen aineiston luenta ei ainoastaan keskittynyt siihen, mitä tapahtui, vaan tämän ohella haettiin vastausta myös siihen, miten nuori oli tapahtuneen kokenut.

Neljännessä vaiheessa päämääränä oli määrällisten ja laadullisten analyysien asetelmallinen yhdistäminen, mikä lisäsi huomattavasti tutkimusprosessin iteratiivista luonnetta ja aineistojen aitoa vuorovaikutuksellisuutta. Käytännössä laadulliset ja määrälliset (logistisen regressioanalyysin) tiedot yhdistettiin toisiinsa samanlaisten teemojen ja käsitteiden mukaan, mikä mahdollisti tulosten raportoinnin kerronnallisesti. Raportoinnissa hyödynnettiin myös muita määrällisiä tietoja; kuvailuilla analyyseilla sekä toisen asteen opintojen ja korkeakouluopintojen keskeyttämiseen johtaneita

3 Logistisen regressiomallin selitysvaste (R^2 -arvo = 0,558) on aineiston koko huomioiduna kohtalainen. Muodostettu malli selittää siis 55,8 prosenttia käsiteltävän aineiston varianssista. Myös Hosmerin & Lemeshow -testin mukaan muodostettua mallia voidaan pitää hyvänä, sillä $p = 0,805$. Luokittelutarkkuuden mukaan logistinen regressiomalli pystyy luokittelemaan 89,5 prosenttia toisen asteen opintonsa keskeyttäneistä oikeaan luokkaan.

ta tekijöitä keskenään vertailevalla kuvaajalla taustoitettiin lyhyesti tutkimukseen osallistuneiden nuorten opintojen keskeyttämishistoriaa. Lopputuloksena ei siis ainoastaan tuoda esiin määrällisten ja laadullisten osioiden erillisiä tuloksia, vaan näin toimimalla tavoiteltiin yksittäisiä tuloksia syvällisempää ja eri tuloksia monipuolisemmin huomioivaa tulkintaa.

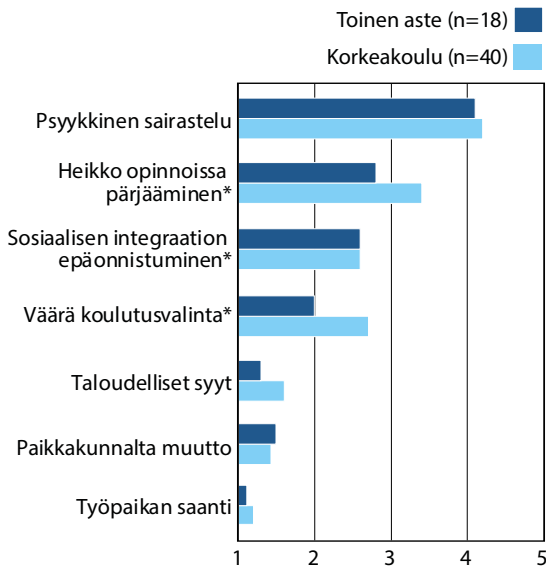
Tutkimukseen osallistuneet nuoret ja keskeyttämisen syyt kyselyssä esitettyjen väittämien mukaan

Toisen asteen koulutuksen oli aloittanut yhteensä 114 nuorta, joista 17 prosenttia keskeytti opintonsa. Korkeakouluopinnot oli aloittanut 82 nuorta, ja heistä peräti 49 prosenttia jätti opintonsa kesken. Kahdesti tai useammin toisen asteen opintonsa oli keskeyttänyt yhdeksän vastaajaa (47 %) ja korkeakouluopintonsa 13 vastaajaa (33 %). Toisen asteen opinnot aloittaneista kahdeksan oli keskeyttänyt lukio- ja kymmenen ammatilliset opinnot.⁴ Korkeakouluopinnot aloittaneista 21 oli keskeyttänyt ammattikorkeakoulun ja 19 yliopisto-opinnot.⁵ Keskeytneiden opintojen koulutusalat olivat olleet vaihtelevia.⁶ Kyselyssä kartoitettiin opintojen keskeyttämiseen vaikuttaneita tekijöitä erilaisten väittämien kautta, mihin liittyvät vastaukset on esitetty kuviossa 2. Psykkiseen sairasteluun liittyvät syyt korostuivat opintonsa keskeyttäneiden vastauksissa odotetusti, minkä lisäksi heikko opinnoissa pärjääminen sekä sosiaalisen integraation epäonnistuminen opintoihin liittyen näyttäisivät olevan pääasiallisia opintojen keskeyt-

4 Toisen asteen opinnot: 39 % keskeytti opintonsa ensimmäisen, 28 % toisen, 11 % kolmannen ja 22 % neljännen opiskeluvuoden aikana.

5 Korkeakouluopinnot: 50 % keskeytti opintonsa ensimmäisen, 15 % toisen, 18 % kolmannen, 10 % neljännen, 5 % viidennen ja 2 % yhdeksännen opiskeluvuoden aikana.

6 Toisen asteen opinnot keskeyttäneiden koulutusalat: humanistiset ja taidealat sekä taideollisuus; kauppa ja hallinto; maa- ja metsätalous; palvelualat. Ammattikorkeakouluopinnot keskeyttäneiden koulutusalat: humanistinen ala ja kasvatustieteet; liiketalouden ja tietojenkäsittelyn ala; sosiaali- ja terveysala; matkailu-, ravitsemis- ja talousala; tekniikan ala. Yliopisto-opinnot keskeyttäneiden koulutusalat: humanistiset alat; kasvatustieteet; kauppa- ja hallintotieteet; luonnontieteet, matematiikka ja tilastotiede; lääketiede; sosiaalitieteet, journalistiikka ja viestintä; tietotekniikka; yhteiskuntatiede.

Kuvio 2. Opintojen keskeyttämispäätökseen yhteydessä olleet tekijät muodostettujen *summamuuttajien ja yksittäisten väittämien mukaan. (Keskiarvot, skaala 1–5.)

Kuvio 3. Opintojen keskeyttämiseen yhteydessä olevat tekijät muodostettujen temaattisten kokonaisuuksien mukaan. *Toisen asteen opinnot, **korkeakouluopinnot.

tämisen syitä. Väärän koulutusvalinnan merkitys korostui enemmän korkeakouluopinnoissa. Sen sijaan opintojen ulkopuoliset syyt, kuten taloudelliset syyt, paikkakunnalta muutto ja työpaikan saanti, eivät kyselyvastauksissa osoittautuneet merkittäväksi syyksi keskeyttää opinnot.

Opintojen keskeyttämiseen yhteydessä olevat tekijät

Seuraavaksi tarkastelen opintojen keskeyttämiseen yhteydessä olevia yksilöllisiä, yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia tekijöitä kiinnittäen huomioni erityisesti siihen, miten eri tekijät ovat yhteydessä toinen toisiinsa. Tulosten raportoinnissa hyödynnän laadullisen aineiston ja logistisen regressioanalyysin avulla muodostamiani teemoja ja käsitteitä, joiden tarkemmat sisällöt on esitetty kuviossa 3.

Yksilölliset tekijät

Yksilöön kytkeytyvät tekijät liittyivät vahvasti psyykkiseen sairasteluun, mutta osaltaan myös väärään alavalintaan ja itsenäistymisen haasteisiin. Yksilöllisistä tekijöistä hallitsevin oli psyykinen sairastelu, joka vaikutti yksilön toimintaan ja valintoihin kokonaisvaltaisesti. Aiempien tutkimusten mukaisesti (Heinonen & Järvinen 2018; Schulte-Körne 2016), tässäkin tutkimuksessa masennukseen liittyvät oireet, kuten väsymys, motivaation puute, keskittymisvaikeudet, sosiaalinen ahdistuneisuus ja keskittymisvaikeudet, olivat merkittävä opintojen keskeyttämisen syy. Psyykkiseen sairasteluun liittyi oleellisesti lääkityksen ja muiden psykiatristen hoitomuotojen mukana tuomat haasteet, minkä seurauksena opintoihin liittyvät poissaolot lisääntyivät huomattavasti.

Osalla nuorista psyykinen sairastelu heikensi opinnoissa pärjäämistä, johon liittyi keskeisinä tekijöinä oppimisvaikeudet, motivaatiovaikeudet sekä heikko minäpystyvyys. Minäpystyvyys on nähty tärkeänä opiskelumotivaation lisääjänä, mikä vaikuttaa positiivisesti muun muassa ponnisteluun, määrätietoiseen työskentelyyn sekä koettuihin tunnereaktioihin. Minäpystyvyydellä viitataan yksilön käsitykseen siitä, mihin hän pystyy omilla taidoillaan tietyissä tilanteissa. (Bandura 1986.) Psyykkisen sairastelu vaikutti usein yksilön toimintakykyyn kokonaisvaltaisesti:

Mä olin siihen aikaan psyykkisesti hirvittävän huonosu kunnossa ja mä nukahtelin koulus kesken ja muuta ja ylipäätään mul oli masennus tosi pahana siihen aikaan, ni semmonen ylipäätään kyky oppia oli aika heikoilla. Ja lopulta sitten mä droppasinki sieltä sillee että, mä menin psykiatriselle osastolle ja mä ajattelin koko ajan et mä palaan kouluun. Ja mä pidin sitä opiskelupaikkaa viel vuoden verran sen jälkeen, mutta sit lopulta mä sanoin itteni siit irti. Sit toisen kerran mä lähdin opiskelee (...) ja siellä mä kestin, täyspäiväst opiskeluu neljä kuukautta, jonka jälkeen mä tein sen lukuvuoden loppuun sillee hajakursseja.

(H6, useamman kerran ammattikorkeakouluopintonsa keskeyttäneen haastattelu)

Yhtenä syynä opintojen keskeyttämiselle nuoret nostivat väärään koulutusvalintaan liittyvät tekijät, jotka olivat saman sisältöisiä aiemmin mainittujen kyselyvastausten kanssa. Keskeyttämisten taustalla olivat kuitenkin aina vahvasti psyykkiseen oireiluun liittyvät tekijät. Korkeakouluopinnojen keskeyttämisen taustalla oli lisäksi itsenäistymiseen liittyviä haasteita, kuten omilleen muuttaminen, aikuistumiseen ja elämänhallintaan liittyvät asiat yhdistettynä itse opintojen aloittamisajankohtaan.

Yhteisölliset tekijät

Yhteisöllisistä tekijöistä sekä sosiaalisen integraation epäonnistuminen opinnoissa että perhetausta vaikuttivat olennaisesti opintojen keskeyttämiseen. Vincent Tinto (1997) on kuvannut keskeyttämistä vuorovaikutuksellisenä prosessina, jossa opiskelijan integroituminen sosiaaliseen ympäristöönsä, niin akateemisella kuin sosiaalisellakin tasolla, vaikuttaa yksilön päätökseen keskeyttää tai jatkaa opinnoissa. Opintoihin kiinnittymiseen ei siis riitä pelkästään usko omiin taitoihinsa, vaan opiskelijan tulee nähdä itsensä osana opiskeluyhteisöään. Nuorten pohdinnat usein kietoutuivatkin sosiaalisen ulottuvuuden tavoittamattomuuteen niin vertaisten kuin oppilaitoksen henkilökunnan suhteen. Nuoret kuvailivat ulkopuolisuuden tunteita opintoihin liittyen, erityisesti vertais-suhteiden puuttumista tai niiden vähyyttä. Kaverisuhteiden puuttumisen taustalla oli usein psyykkisen oireilun kuormittavuus, mistä johtuen uusien sosiaalisten suhteiden muodostamiseen ei löytynyt tarvittavia voimavaroja. Osalla nuorista myös yläkoulu- tai ammattikouluaihana koulu-kiusaamisen uhriksi joutumiseen liittyvät traumat vaikeuttivat vertaissuhteiden muodostamista sekä ryhmässä toimimista. Lisäksi sosiaaliset tilanteet koettiin haastavina jatkuvine esiintymisineen, ryhmätöineen sekä muina sosiaalisine kohtaamisineen. Toisaalta myös psyykkisestä sairastelusta johtuvien runsaiden poissaolojen vuoksi vaihtu-

neet opetusryhmät lisäsivät ulkopuolisuuden tunteita koulussa sekä sitä kautta vaikuttivat nuoren motivaatioon kurssien loppuun suorittamiseksi:

Viimeistään yliopisto-opintojen aikana sairastuin masennukseen. Kärsin lisäksi ahdistuksesta. Jätin kurssit ja monesti kesken, kun luennoille lähtö, tenttiin meno tai esseen palautus olivat ylivoimaisia. Putosin nopeasti tahdistusta enkä lopulta enää tuntenut luennoilta ketään. Puuttui siis minkäänlainen ryhmäpaine käydä kurssit loppuun, eikä myöskään ollut ketään, kenen kanssa jutella kurssien sisällöstä. Itseluottamukseni romuttui, en uskonut enää selviäväni vaikkapa esseen kirjoittamisesta. Ennen yliopistoa kirjoittaminen ei ollut ollut minulle vaikeaa.

(V72, yliopisto-opintonsa keskeyttäneen kyselyvastaus)

Osa koki, etteivät he olleet saaneet opettajalta tai koululta tarpeeksi tukea opinnoissaan tai tukea opintojen keskeyttämisen näkökulmasta ajateltuna oli saatavilla liian myöhään. Suurimmalle osalle toisen asteen opintonsa keskeyttäneille oli opintojen aikana laadittu henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS), jonka keskeisenä tarkoituksena on mahdollistaa opetuksenjärjestäjälle lisäresursseja opiskelijan opintojen ohjaukseen, jotta tutkinnon suorittaminen on yksilön valmiudet ja voimavarat huomioiden mahdollista (Opetushallitus 2018). Keskeyttäneiden kohdalla suunnitelman laatiminen oli kuitenkin osoittautunut toimimattomaksi pääasiassa kahdesta eri syystä: ensinnäkin suunnitelmat laadittiin verraten myöhään, ja toiseksi niihin ei palattu tai niitä ei muuten vain noudatettu. Tämä osittain selittää myös Logistinen regressioanalyysin (liitetaulukko 2, www.julkari.fi) tulosta sen suhteen, että HOJKS:n laatiminen opintojen aikana lisäisi opintojen keskeyttämisen todennäköisyyttä. Suurin osa nuorista menestyi opinnoissaan hyvin, ja erityisesti heidän oli ollut vaikea saada tilanteeseensa tukea, vaikka he olivat sitä itse pyytäneet:

Se on varmaan ollu se kolmas vuosi jo, ku se (HOJKS) tehtiin. (...) Et se ois todellaki pitäny tehdä ennen ku mä alotan sen koko koulun mun mielestäni. (...) Oon kuitenkin heti alus ollu jo sillai, et mä oon sanonu, opettajil, et mul on tällanen sairaus, et mul saattaa tul tällast ja tällast, et mä toivosin et se huomioitais.

(H15, toisen asteen opintonsa keskeyttäneen haastattelu)

Tässä tutkimuksessa perhetaustaan liittyvät tekijät nousivat esille logistisessa regressiomallissa (liitetaulukko 2, www.julkari.fi), jonka mukaan erityisesti isän työttömyys tai työkyvyttömyys sekä vanhempien alkoholismi lapsuusaikana, oli-

vat yhteydessä nuorten keskeytyneisiin opintoihin. Isän työelämän ulkopuolella olon vaikutuksia puolsi haastatteluissa ilmenneet seikat, jotka koskivat isän työttömyyteen liittyviä tekijöitä, kuten 1990-luvun laman seurauksena työttömäksi jääminen tai oman yrityksen konkurssi sekä työkyvyttömyyden taustalla olleet mielenterveydelliset syyt. Sosiaalisella taustalla, kuten isän tai äidin koulutustasolla, ei sen sijaan havaittu tilastollista yhteyttä opintojen keskeyttämiseen.

Yhteiskunnalliset tekijät

Yhteiskunnallinen ulottuvuus piti sisällään riittämättömän yhteiskunnallisen tuen opintoihin liittyen sekä psykiatriseen hoitoon kytkeytyvät osatekijät. Kertomusten mukaan erityisesti opintotutkeen liittyvät opintosuoritusvelvoitteet tilanteessa, jossa ajankohtaisen psyykkisen sairastelun vuoksi yksilön toimintakyky ei ollut riittävä, johtivat opintojen keskeyttämiseen. Osa nuorista kuitenkin jatkoi opintojaan myönteisen kuntoutustukitai työkyvyttömyyseläkepäätöksen jälkeen:

Sit ku voi huonosti, ni silloin siit opiskelusta tulee taakka. Ja sit, et jostain ulkopuolelta tulee joku vaatimus, et mun täytyy tehdä jotain johon mä koen että mä olen kykenemätön. Varsinkin ku opiskeli opintotuella ni Kelalathan tuli oikeesti vaatimus ja kyse oli kuitenkin toimeentulosta. (...) Et nythän on toki se, et kun opiskelee työkyvyttömyyseläkkeellä niin, mähän voin edetä niin hitaasti kuin voi.

(H6, ammattikorkeakouluopintonsa keskeyttäneen haastattelu)

Psykiatrisen hoidon osalta opintojen keskeyttäminen kytkeytyi pitkiin sairaalahoitajaksoihin, erityisesti hoitotahon ja koulun välinen kommunikaation puuttuminen koettiin ongelmalliseksi. Käytännössä tämä osaltaan vaikutti siihen, että nuori jäi sairaalahoitajaksonsa aikana huomattavasti jälkeen opinnoissaan, mistä johtuen opiskelukaverit olivat ehtineet vaihtua. Opiskeluryhmien muuttuminen taas vaikutti opiskelumotivaatioon ja sitä kautta johti opintojen keskeyttämiseen. Logistisen regressiomallin mukaan mielenterveyshäiriön toteaminen ja psykiatrisen hoitosuhteen alkaminen ennen 18 vuoden ikää lisäsivät toisen asteen opintojen keskeyttämisriskiä (liitetaulukko 2, www.julkari.fi).

Opintojen keskeyttämisprosessi nuorten mielenterveyskuntoutujien kokemana

Opintojen keskeyttämisprosessia tarkasteltaessa keskeisenä tekijänä esille nousee riittämätön opinto-ohjaus, johon osaltaan vaikuttaa se, että opinto-ohjaaja oli usein se taho, jonka kanssa keskeyttämisestä oli keskusteltu: toisen asteen opintonsa keskeyttäneistä opinto-ohjaajansa kanssa oli keskustellut puolet⁷, kun taas korkeakouluopinnot keskeyttäneistä ainoastaan viidennes⁸. Tyytymättömyys saatuun opinto-ohjaukseen kytkeytyi oleellisesti myös keskeyttämisprosessiin liittyviin tuntemuksiin. Haasteelliseksi ja epäreiluksi koettiin keskeyttämisen jälkeen omilleen jääminen. Moni nuorista koki, ettei heitä edes yritetty ohjata jatkoon suhteen, vaan he jäivät koulutuksen ulkopuolelle ilman mahdollisia jatkosuunnitelmia huolimatta siitä, että kokivat opiskelun tärkeäksi:

K: Palataan vielä vähän siihen sun opintojen keskeyttämiseen. Niin muistatko sä siitä prosessista mitään, et miten se käytännössä tapahtui?

H13: Niin no mä kävin siel opon juttusil kaks kertaa (...) joka sano et ei tää enää onnistu. Se kyl ihan sano sen suoraa sillai, et tää olis sul aikasemmin täytyne sanoo. Et se otti siit sentää jonku vastuun siit asiasta sillo, mut silti ei kuitenkaan tarpeeks mun mielest. Et olis neuvonu mulle jotain jatkojuttuu tai jotaki edes, se jätettiin ihan siihe vaa ja sit mä olin vaan kotona. Et ehkä se kävi helposti, mut ei se ollu kauheen kiva se tunnelma siin jutus.

K: Osaatko sä kuvailla, et miltä susta sillon tuntui?

H13: No siis mun mielest se oli ihan hirveet, et se vaan oli tosi hirveet. Kyl siit lähti useemman vuoden semmonen tosi pohjajuttu, koska se oli mulle oikeesti tosi tärkeet se koulunkäynti.

(H13, toisen asteen opintonsa keskeyttäneen haastattelu)

Nuoret olivat erityisesti jälkikäteen pohtineet sitä, miksi he olivat jääneet ongelmiansa kanssa yksin hetkellä, jolloin sosiaalisen avun tarve oli ollut suurimmillaan. Keskeyttämisen jälkeen omilleen jäämistä voidaan pitää yhteiskunnallisena ongel-

⁷ Toisen asteen opintojen keskeyttämisestä nuoret olivat opinto-ohjaajan (50 %) lisäksi keskustelleet opettajan (44 %), vanhempien (50 %), kavereiden (44 %) ja psykologin tai lääkärin (22 %) kanssa. 17 % ei ollut keskustellut päätöksestä kenenkään kanssa.

⁸ Korkeakouluopintojen keskeyttämisestä nuoret olivat keskustelleet opettajan (20 %), opon (18 %), vanhempien (40 %), kavereiden (59 %) ja terapeutin tai psykiatrin (33 %) kanssa. 30 % ei ollut keskustellut päätöksestä kenenkään kanssa.

mana, koska tällöin nuori on syrjäytymisvaarassa. Vuonna 2018 Kelassa aloitettiin kokeilu, jossa opintotuen käsittelijät ottavat yhteyttä opintonsa keskeyttäneisiin nuoriin. Kyseinen kokeilu jäi pysyväksi järjestelyksi sen saaman erinomaisen palautteen vuoksi, sillä sen on todettu ehkäisevän nuorten syrjäytymistä. Kelan etuuskäsittelijöillä on usein myös sellaista tukiasioihin liittyvää ensikäden tietoa, josta nuoret ovat hyötynet. (Lapinkasi 2019.) Nuoret, jotka eivät olleet keskustelleet opintojen keskeyttämistä kenenkään kanssa, jäivät usein myös palveluiden ulkopuolelle.

Johtopäätökset ja pohdinta

Edellä olen tarkastellut nuorten mielenterveyskuntoutujien opintojen keskeyttämiseen yhteydessä olevia tekijöitä määrällisiä ja laadullisia aineistoja yhdistämällä. Tavoitteena oli tuottaa monimenetelmällistä tietoa mielenterveyskuntoutujien opintojen keskeyttämiseen yhteydessä olevista tekijöistä sekä tuoda esille heidän omat kokemuksensa keskeyttämisprosessista. Saadut tulokset vahvistivat aiempaa käsitystä siitä, että mielenterveysongelmat ovat yksi merkittävimmistä opintojen keskeyttämiseen yhteydessä olevista tekijöistä. Tulosten lähempi tarkastelu kuitenkin osoitti, että mielenterveysongelmat eivät yksistään selitä opintojen keskeyttämistä, vaan kyseessä on monimutkaisempi ilmiö, jossa yksilölliset, yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tekijät kytkeytyvät toinen toisiinsa. Keskeytyneitä opintoja näyttäisi selittävän erityisesti nuorten opinnoissaan kokema sosiaalisen tuen riittämättömyys silloin, kun psyykinen oireilu on hallitsevimmillaan. Korkeakouluopintojen osalta keskeyttämiseen vaikutti osaltaan myös opintotukijärjestelmän asettamat opintosuoritusvaatimukset tilanteissa, joissa nuori ei psyykinen oireilun vuoksi hetkellisesti selviydy opinnoistaan. Myös opintojen keskeyttämisprosessia koskevissa pohdinnoissa korostuivat yksilön vähäiset voimavarat sekä sosiaalisen tuen saavuttamattomuus.

Kun vertaillaan tämän tutkimuksen nuorten keskeyttämisen syitä aiempien tutkimusten tuloksiin, ilmenee joitakin keskeisiä eroja. Näistä oleellisin on sosiaalisen tuen puutteen korostuminen. Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että nuorten mielenterveysoireilun varhainen tunnistaminen kytkettynä opettajalta saatuun katavaan sosiaaliseen tukeen on erityisen tärkeää

opiskelukyvyn säilymisen kannalta (Hjort ym. 2016; Dupere ym. 2018). Sosiaalisen tuen on todettu olevan ratkaisevaa etenkin niiden nuorten kohdalla, jotka kokevat omat voimavaransa rajallisiksi (Aaltonen ym. 2015; Gretschel ym. 2020). Tätä tukevat myös omat havaintoni. Toisaalta tutkimukseni nostaa esiin myös sen, että opinnoissaan hyvin pärjänneille ei syystä tai toisesta ollut mahdollista antaa tukea, vaikka nuoret olivat sitä itse pyytäneet ja heidän psyykkiset rajoituksensa olivat oppilaitoksen tiedossa. Tämä voi osin johduttaa oppilaitosten puutteellisista resursseista tai kyvyttömyydestä järjestää opetusta yksilöllisesti. On hyvä kuitenkin muistaa, että psyykinen sairastelu ei aina näydy heikkona opinnoissa pärjäämisessä, vaan usein runsaina poissaoloina ja kokonaisvaltaisena toimintakyvyttömyytenä (Hjort ym. 2016; Sculte-Körne 2016).

Mielenterveyskuntoutujien opiskelun tukemisen näkökulmasta oppilaitosten ohjaus- ja tukipalvelut näyttäytyivät usein riittämättöminä. Tutkimuksen nuorten kohdalla mielenterveysongelmien varhainen tunnistaminen ja opintojen järkevä suunnittelu yksilön toimintakyky huomioiden olisi ollut ensiarvoisen tärkeää. Oppilaitosten henkilökunnan mielenterveystietouden lisääminen mahdollistaisi paremmat lähtökohdat mielenterveyskuntoutujien tukemiseksi ja ohjaamiseksi. Toisaalta aina ei ole kyse siitä, ettei tukea tarjottaisi, vaan tuen vastaanottaja ei välttämättä tunnista tarjottua tukea tai osaa hakea sitä ajoissa, mikä on yleistä masentuneilla (Schulte-Körne 2016; Heino & Järvinen 2018).

Tutkimukseni pohjalta esitän, että opiskeluterveydenhuollon palveluihin yhtenä osa-alueena kuuluvaa ehkäisevää mielenterveystyötä on lisättävä. Erityisen tärkeää olisi kehittää oppilaitoksista käsin tarjottavia matalan kynnyksen mielenterveyspalveluja. Psykiatrian keskusteluissa on esitetty mielenterveyspalveluiden tuomista kouluihin, ja joillain paikkakunnilla näin on viime aikoina toimittukin (Sculte-Körne 2016; Hjelt 2018). Psykiatristen hoitajien työskentely ei kuitenkaan yksin riitä, vaan moniammatillista yhteistyötä on tarpeen kehittää koulun konteksti huomioiden. Sosiaalityöntekijöiden, koulupsykologien sekä muiden psykososiaaliset käytänteet hallitsevien osaamista tulee myös hyödyntää (Sculte-Körne 2016). On tärkeää, että moniammatillinen työryhmä muodostetaan yksilön tilanne ja tarpeet huomioiden. Koska mielenterveysongelmat vaikuttavat yksilön toimintakykyyn eri tavoin häi-

riön luokituksesta ja vaikeusasteesta riippuen, ei ole perusteltua olettaa, että samanlainen toimintamalli toimii kaikkien kohdalla.

Monimuotoisten tukimuotojen tarjoaminen oppilaitoksissa mahdollistaisi lisäksi yhdenvertaisemmat ja tasa-arvoisemmat mahdollisuudet mielenterveyden ongelmista kärsiville nuorille selviytyä normaaliopetuksessa aina tutkintotavoitteisten opintojen loppuun saakka. Näin ollen tuen kohdentaminen tukisi samalla hallituksen asettamia tavoitteita opintonsa varhain päättäneiden määrän vähentämiseksi. Tärkeää on niin ikään huomioida hoitojärjestelmän asettamat rajoitteet, sillä osa tutkimuksen nuorista oli ollut tilanteessa, jossa he jäivät pitkän sairaalahoitajakson vuoksi opinnoissaan huomattavasti jälkeen, minkä vuoksi opinnot lopulta keskeytyivät. Yhtenä ongelmana näyttäisikin olevan eri instanssien välisen vuorovaikutuksen puuttuminen.

Monimenetelmällisellä lähestymistavalla saatiin tutkittavasta ilmiöstä moniulotteisempi käsitys kuin yksittäistä menetelmää käyttämällä. Määrällinen ja laadullinen aineisto täydensivät toisiaan ja paikkasivat havaittuja tiedonpuutteita. Esimerkiksi korkeakouluopintojen kohdalla yhteiskunnalliseen tukeen liittyvää opintotukiasiaa ei ollut kyselylomakkeessa huomioitu, vaan tämä nousi esiin laadullisen aineiston kautta. Myös itsenäistymiseen liittyvät haasteet olivat puhtaasti laadullinen havainto. Toisaalta taas perhetaustaan ja psykiatriseen hoitoon viittaavat tekijät tulivat esiin tilastollisten testien yhteydessä. Laadullinen aineisto mahdollisti myös kokemuksellisen tiedon tarkastelun, jolloin nuorten oma ääni saatiin kuuluviin. Ainoastaan määrällistä aineistoa hyödyntämällä erityisesti psyykkiseen sairasteluun ja sosiaalisen integraation liittyvien tulosten tarkastelu olisi jäänyt yksipuoliseksi. Jatkossa olisi hyödyllistä tutkia aihetta moninäkökulmaisemmin tuomalla nuorten kokemusten rinnalle myös opettajien ja psykiatrisen hoitohenkilökunnan näkökulman.

Yksi aineiston selvä rajoitus on, että valtaosa tutkimukseen osallistuneista oli naisia. Tämä mahdollisesti rajaa ulos joitakin sukupuolen näkökulmasta keskeisiä aiheita. Toisaalta aineiston pienen koon vuoksi tilastollisten testien yhteydessä ei ollut mahdollista huomioida taustatekijöitä, kuten ikää, sukupuolta, koulutustaustaa tai mielenterveyshäiriön luokitusta. Puutteistaan huolimatta tutkimuksen avulla saatiin moninaista tietoa mielenterveysongelmien ja opinto-

jen keskeyttämisen välisestä yhteydestä. Tutkimus osoittaa, että opintojen keskeyttämisen ja mielen-terveysongelmien välinen suhde on monimutkainen, mistä johtuen ongelman ennaltaehkäiseminen ja jo esiintyvien ongelmien ratkaiseminen vaativat monen tasoista osaamista sekä yksilökohtai-

sia ratkaisuja. Nuoriso- ja koulutuspoliittisen näkökulman rinnalle on tärkeää nostaa esiin nuorten oma näkökulma, joka koulutuksen tärkeyttä korostavassa keskustelussa on jäänyt turhan vähälle huomiolle.

Saapunut 18.12.2020
Hyväksytty 1.6.2021

KIRJALLISUUS

- Aaltonen, Sanna & Berg, Päivi & Ikäheimo, Salla (2015) Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 160. Helsinki.
- Bandura, Albert (1986) *Social Foundations of Thought and Action*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Creswell, John & Plano Clark, Vicki (2011) *Designing and conducting mixed methods research*. London: Sage.
- Dupere, Veronique & Dion, Eric & Nault-Briere, Frederic & Archambault, Isabelle & Leventhal, Tama & Lesage, Alain (2017) Revisiting the link between depression symptoms and high school dropout: Timing of exposure matters. *Journal of Adolescent Health* 62 (2018), 205–211.
- Eduskunta (2020) Eduskunnan täysistunto 3.11.2020.
- Fetters, Michael & Curry, Leslie & Creswell, John (2013) Integrating mixed methods in health services and delivery system research: Achieving integration in mixed methods designs -Principles and practices. *HSR: Health Services Research* 48:6, Part II.
- Gretschel, Anu & Myllyniemi, Sami (2020) Kuulumeko yhteiskuntaan? Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista. Kunnallisanalan kehittämissäätöön Tutkimusjulkaisusarjan julkaisu nro 110. Helsinki.
- Haapakorva, Pasi & Ristikari, Tiina & Kiilakoski, Tomi (2018) Toisen asteen opintojen keskeyttämisen taustatekijöitä. Teoksessa Pekkarinen E & Myllyniemi S (2017) (toim.) *Opin polut ja pientareet*. Nuorisobarometri 2017. Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 58. Helsinki.
- Heinonen, Taina & Järvinen, Tero (2018) Kiusaaminen ja koulun tuki mielen-terveysongelmissa: nuoret mielen-terveyskuntoutujat kertovat koulukokemuksistaan. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja* 49 (2018):1, 62–74
- Hjelt, Yrjö (2018) Nuoret eivät enää häpeä mielen-terveysongelmiaan – hoidot ruuhkautuvat, kun apua haetaan enemmän kuin koskaan. *Yle Uutiset* 13.9.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10400083> (luettu 13.1.2020)
- Hjort, Cathrine & Bilgrav, Line & Frandsen, Louise & Overgaard, Charlotte & Torp-Pedersen, Christian & Nielsen, Berit & Bøggild, Henrik (2016) *Mental health and school dropout across educational levels and genders: a 4.8-year follow-up study*. *BMC Public Health* 16:976.
- Johnson, Peter & Kiilakoski, Tomi (2020) Oppivelvollisuuden laajentaminen 2021? Arviointia uudistuksen kestävydestä ja vaikuttavampia vaihtoehtoja. *Selvitys* 30.10.2020. EK. https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:JkpGwrOK-vZIJ:https://ek.fi/wp-content/uploads/2020/11/Oppivelvollisuus uudistus_raportti_Final.pdf+&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=fi&client=firefox-b-e (luettu 7.12.2020)
- Kela (2020) Suomen työkyvyttömyyseläkkeensaajat sairauden mukaan. *Kelasto-raportti*.
- Kinnunen, Pirjo (2011) Nuoruudesta kohti aikuisuutta. Varhaisaikuisen mielen-terveys ja siihen yhteydessä olevat tekijät. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Lapinkasi, Anniina (2019) Koulunsa keskeyttänyt ei jää enää yksin. *Elämässä — Media Kelan asiakkaille* 21.1.2019. <https://elamassa.fi/yleinen/koulunsa-keskeyttanyt-ei-jaa-ena-yksin/> (luettu 1.2.2020)
- Marttunen, Mauri & Kaltiala-Heino, Riittakerttu (2017) Nuorisopsykiatria. Teoksessa Jouko Lönnqvist & Markus Henriksson & Mauri Marttunen & Timo Partonen (toim.) *Psykiatria*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 652–687.
- Miettinen, Timo & Pulkkinen, Simo & Taipale, Joonna (2010) *Fenomenologian ydinkysymyksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- OECD (2019) *Health at a Glance 2019 - OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/4dd50c09-en.pdf?expires=1599724585&id=id&accname=guest&checksum=CF325CE4F3FA2A1EBF8D815AB8176918> (Luettu 19.12.2019)
- OKM (2021) Oppivelvollisuuden laajentaminen. <https://minedu.fi/oppivelvollisuuden-laajentaminen> (luettu 1.4.2021)
- Opetushallitus (2018) *Osallisena Opinnoissa*. Tutkimus oppijoiden osallisuuden vahvistamisesta ammatillisessa koulutuksessa. Opetushallitus: Raportit ja selvitykset 2018:7.
- Reinikainen, Rasmus (2018) *Tietopaketti opintojen keskeyttämisestä*. Voimaa opiskeluun –hanke. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr. https://voimaopiskeluun.diak.fi/wpcontent/uploads/sites/7/2018/11/Voimaa_opiskeluun_Tietopaketti_opintojen_keskeyttamisesta_final.pdf (luettu 10.6.2020)
- Rikala, Sanna (2018) *Masennus, työkyvyttömyys ja so-*

- siaalinen eriarvoisuus nuorten aikuisten elämänku-
luissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (2), 159–170.
- Schulte-Körne, Gerd (2016) *Mental Health Problems in a School Setting in Children and Adolescent*. *Dtsch Arztebl Int.* 2016 Mar; 113(11): 183–190.
- Seppänen-Järvelä, Riitta & Åkerblad, Leena & Haapakoski, Kaisa (2019) Monimenetelmällisen tutkimuksen integroivat strategiat. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (3), 332–339.
- SVT (2019) Suomen virallinen tilasto. Koulutukseen hakeutuminen [verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/khak/2018/khak_2018_2019-12-12_tie_001_fi.html (luettu 11.5.2020).
- SVT (2020) Suomen virallinen tilasto. Koulutuksen keskeyttäminen [verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/kkesk/2018/kkesk_2018_2020-03-12_tie_001_fi.html (luettu 11.5.2020)
- Tinto, Vincent (1997) *Classrooms as Communities: Exploring the Educational Character of Student Persistence*. *The Journal of Higher Education*, 68 (6), 599–623.

ENGLISH SUMMARY

Taina Heinonen: Risk factors of school dropout as experienced by young adults with a background of mental health problems (Nuorten mielenterveyskuntoutujien kokemuksia opintojen keskeyttämisestä ja siihen johtaneista tekijöistä)

The purpose of this study was to explore the experiences of young adults suffering from mental health problems about dropping out of upper secondary or higher education. The study followed a mixed-method approach. The data consisted of quantitative survey data (n=121) as well as qualitative data from interviews (n=16) and open-ended survey responses (n=54), which were analysed using logistic regression analysis and qualitative content analysis. The data were categorized into three essential categories according to the factors that led to school dropout: individual, community and societal factors.

Based on the results, school dropout and mental health problems were strongly connected to each other.

About one-fifth of the respondents had dropped out of upper secondary school and nearly half of those who had started higher education studies had interrupted those studies. The results show that the main factors behind school dropout are symptoms of depression coupled with lack of social support. Financial difficulties together with present psychological disorders were, in turn, connected with dropping out of higher education. These findings suggest that the early identification of problems and social support from teachers are crucial to achieving desired learning outcomes. Consequently, providing school-based psychosocial services could be the key to identifying mental health problems at an early stage. In sum, the early identification of mental health problems and access to school-based psychosocial services would support the completion of studies.

Keywords: school dropout, social support, mental health problems, depression, upper secondary education, higher education.

KIRJOITTAJA

Heinonen, Taina, KM, tohtorikoulutettava, Turun yliopisto (thnumm[at]utu.fi)